
Casos de l'orientació psicodinàmica en nens i nenes de 0 a 6 anys

PID_00249203

Mireia Escardíbul Ferrà

Temps mínim de dedicació recomanat: 3 hores

Índex

Introducció	5
1. El vincle	7
1.1. Factors implicats en l'evolució del vincle	7
2. Cas clínic. Àlex, 5 anys	9
2.1. Primera entrevista	9
2.2. Exploració psicològica	17
2.3. Síntesi diagnòstica	17
2.4. Indicació terapèutica	18
2.5. Intervenció terapèutica	18
2.5.1. Elements psicoterapèutics	18
2.5.2. Objectius del tractament	19
2.5.3. Sessions clíniques	20
Resum	30
Bibliografia	31

Introducció

En aquest text es mostrarà, per mitjà d'un cas pràctic, una tècnica d'intervenció terapèutica basada en la psicologia dinàmica.

1. El vincle

Un dels conceptes bàsics presents a la pràctica clínica de la psicologia dinàmica és el del **vincle**. Es defineix com el nus afectiu de sentiments entre pares i fills, creat i mantingut gràcies a les seves interaccions (Cantavella, Miró i Tarragó, 2006). De com es desenvolupi aquest vincle dependrà que les diferents àrees del nen, cognitives i emocionals, puguin tenir una bona o una mala evolució. Per tot això és important conèixer per mitjà del procés diagnòstic com s'ha desenvolupat el vincle a la família que fa la consulta, per posteriorment focalitzar el treball terapèutic i intervenir en aquells aspectes que obstaculitzen el progrés del fill.

1.1. Factors implicats en l'evolució del vincle

L'evolució del vincle i les seves conseqüències en el desenvolupament de les diferents àrees del nen dependrà de diferents factors, dels quals voldríem destacar dos que considerem molt importants:

a) Competències del nen

Un nen neix amb un equip genètic, emocional i cognitiu que configurarà la seva personalitat. Aquest equip tindrà una influència directa en la relació amb l'entorn i, per tant, en la formació del vincle, independentment de la resposta que donin els pares.

Exemple

Per exemple, no és el mateix tenir cura d'un bebè ansiós, que plora sovint i és difícil de calmar, que d'un que es pot tranquil·litzar fàcilment enfront del malestar. En el primer cas, els pares viuen les dificultats de calmar el fill. Es poden sentir impotents, poc gratificants i poc gratificats, físicament cansats, i es poden establir cercles viciosos en la relació entre pares i fills que dificultin la seva maduració.

El bebè viu moltes de les seves primeres vivències amb el cos: l'alimentació, materna o artificial, el contacte físic..., i també amb el cos el nen expressarà molts dels seus malestars o satisfaccions. Hi ha comportaments en els bebès que són acceptables si no persisteixen molt en el temps (Tarragó, 2007), com per exemple el plor o l'agitació psicomotriu. Es tindrà en compte el gradient d'aquests comportaments en el bebè, i el tipus de resposta que se li dona per part de l'entorn, per veure si el nen pot afrontar les situacions conflictives o s'angoixa excessivament i les somatitza (per exemple, per mitjà de les rutines d'alimentació i son).

b) Competències emocionals dels pares

Dins de les funcions parentals importants per a l'establiment d'un vincle afectiu satisfactori, destaquen les següents:

- **Capacitat d'empatitzar.** La capacitat d'empatitzar fa referència al fet de poder posar-se en el lloc del fill, de captar les seves necessitats, de ser sensible a les seves demandes, que senti que hi ha persones que el comprenen, que saben de què va la cosa, que entenen què li passa i en les quals pot confiar.
- **Capacitat de tolerància.** La capacitat de tolerància significa poder acceptar idees i opinions diferents a les nostres i, per tant, acceptar la diferència. Amb el bebè, tolerar significa poder aguantar les ansietats del petit per aconseguir ajudar-lo a superar-les. A mesura que el bebè va creixent, la tolerància implicaria acceptar el fill tal com és, respectant la seva idiosincràsia. Tolerar no significa plena permissivitat; el fill necessita que se li ensenyin els límits. Un excés de permissivitat pot ser interpretat com un abandonament, com una manera de desentendre-se'n i de deixar que faci tot el que vulgui. D'altra banda, una intolerància extrema pot ser també viscuda com un rebuig: la no acceptació del fill. Els límits ajuden a sentir-se cuidat, protegit, i també a diferenciar allò bo d'allò dolent, allò que convé d'allò que no, o sigui, contribueixen a donar més sentit de realitat.
- **Capacitat de contenció.** La capacitat de contenció fa referència al fet que els pares puguin pensar, quan el fill no pot, a comprendre, aclarir, diferenciar i donar significat als diferents sentiments del nen (Fillat, 2007). És important que els pares puguin aguantar l'ansietat, la tensió, la incertesa i les pors dels fills, per poder seguir sent capaços d'ajudar-los. Si el bebè sent que els pares empatitzen amb ell, el toleren i contenen les seves ansietats, podrà anar interioritzant una relació satisfactòria amb ells. El bebè sentirà que tenen cura d'ell i desenvoluparà confiança en si mateix i en els altres, i portarà així una vida més autònoma.

Quan aquestes funcions dels pares no es desenvolupen correctament, el nen es pot sentir desbordat per les seves pròpies ansietats i tenir una vivència amenaçadora interna. Aquesta vivència la pot projectar cap a fora, cap a l'entorn, i sentir que està en perill constant, de forma que es fomenta la desconfiança i la inseguretat. També pot expressar aquestes vivències catastròfiques per mitjà del cos i somatitzar-les o sofrir greus trastorns.

2. Cas clínic. Àlex, 5 anys

A continuació, analitzarem una primera entrevista realitzada amb la família d'un nen de cinc anys, i intentarem relacionar el vincle que s'ha anat establint entre ells i les seves conseqüències en el desenvolupament del nen, per posteriorment mostrar la intervenció terapèutica que es va dur a terme.

2.1. Primera entrevista

a) Presentació de la família

La família consulta per primera vegada el Centre de Desenvolupament Infantil i Atenció Precoç (CDIAP) quan el nen té cinc anys. Els pares són un matrimoni de mitjana edat. Seuen els tres de forma espontània: el nen se situa a la cadira del mig, entre el pare i la mare. El fill, al qual anomenarem Àlex, es mostra callat, expectant. Em presento i, a continuació, em dirigeixo al nen per saber el seu nom i edat. Ell no respon. M'observa atentament. A continuació, li ofereixo uns fulls de paper en blanc i uns llapis per si vol dibuixar. Al principi, continua amb la seva actitud observadora, sense dir ni fer res, i uns minuts després comença a dibuixar.

Em crida l'atenció l'aspecte físic de la mare, sobretot la seva pell pàl·lida. Fa l'efecte de ser una persona malalta. Transmet una sensació de fragilitat, no només física, sinó també emocional. Fa pensar en una persona depressiva, que no pot amb ella mateixa ni amb allò que pugui estar passant al seu voltant.

Reflexió

Com podeu interpretar la forma en la qual seuen els membres de la família, l'actitud del nen a l'inici de l'entrevista i l'aspecte físic dels pares?

A vegades, la posició en la qual se situa a l'espai físic una família, a la primera entrevista, dona informació sobre com se situen entre ells dins del marc familiar: qui té més protagonisme a casa, qui se sent, en l'aspecte emocional, més proper o llunyà a qui... També dona informació respecte a com viuen el seu primer contacte amb persones desconegudes, com és el cas d'una primera entrevista. Hi ha pares que seuen molt a prop de la taula, com envaint l'espai físic del professional. Sovint aquesta actitud reflecteix molta necessitat de ser atesos, pressa, urgència. Altres vegades s'allunyen massa, com posant distància entre ells i l'entrevistador o el problema que plantegen, o perquè els fa por ser criticats o censurats per part de l'entrevistador.

En el cas clínic que ens ocupa, la primera impressió que dona la posició física de la família és que el nen hi té el paper protagonista, ja que se situa enmig dels pares. També fa la sensació que l'Àlex necessita el control de l'entorn; això és, situar-se en

un lloc estratègic des del qual pugui veure i escoltar tot el que passa. Així mateix, es pot pensar en la necessitat del nen de refugiar-se, ja que es posa enmig dels pares, de forma que se sent més segur.

D'altra banda, el fet que el nen es mantingui en una posició d'observador, expectant, sembla lògica en el sentit que no em coneix de res i manté una certa distància.

De vegades hi ha nens que quan coneixen a l'entrevistador hi estableixen un tracte molt familiar, com si el coneguessin de sempre. Sovint aquesta actitud respon a nens amb moltes manques afectives i que necessiten una proximitat. També pot tractar-se de nens immadurs, als quals els costa diferenciar les situacions –el tracte amb persones conegudes de les quals no ho són–, molt dependents de l'adult i, en aquest sentit, amb poca autonomia personal.

L'Àlex manté una certa distància en el seu tracte amb mi, ja que no em coneix, però la situació tampoc no l'angoixa fins al punt de quedar-se bloquejat, com de vegades també succeeix amb alguns nens. Quan ofereixo a l'Àlex paper i llapis per dibuixar, en uns minuts pot realitzar l'activitat.

Els pares aparenten més edat. Semblen persones amb una mentalitat allunyada de la d'un nen de cinc anys, i en aquest sentit, amb dificultats per connectar amb el fill quant a demandes i necessitats pròpies de l'edat. També fan la sensació de no tenir l'energia ni els recursos suficients per fer-se càrrec del petit. El fet d'aparentar més edat no tindria per què condicionar la connexió emocional amb el fill, però en aquest cas sembla com si la distància en edat fos proporcional a les dificultats per fer-se càrrec de tot allò que comporta la cria d'un nen petit.

b) Motiu de consulta

M'interesso pel motiu de la consulta. La mare comenta que venen derivats de l'escola perquè el nen pega els seus companys de classe molt sovint. L'Àlex té un amic a l'aula amb qui juga freqüentment, però si el nen no atén les seves demandes, li pega. Un dia, a la sortida de l'escola, els pares del nen al qual l'Àlex havia pegat van anar a queixar-se a la seva mare i es van referir a ell com a un maltractador. La mare de l'Àlex es va horroritzar pel comentari i va marxar plorant.

L'Àlex va escoltant la conversa mentre dibuixa. Quan la mare es refereix a les dificultats de relació del nen i al fet que pega, ell reclama la seva atenció mostrant-li el seu dibuix.

La mare comenta que un dia estava amb el seu fill al parc i se'ls va apropar un company de classe. En un moment determinat, els dos volien pujar al mateix gronxador. L'Àlex va empènyer l'altre nen i el va tirar a terra. El nen va començar a plorar i va anar a buscar la seva mare, qui es va queixar del comportament de l'Àlex. No era la primera vegada que el seu fill acabava a terra

o amb algun cop de l'Àlex, i li va dir a la mare que tenia un fill molt dolent i que l'haurien de tancar a casa. Va afegir que al seu fill cada vegada li costava més anar a l'escola per por del comportament de l'Àlex.

La mare de l'Àlex va anar a la reunió amb la mestra. Segons ella, l'Àlex té bona relació amb els companys de classe sempre que facin el que ell els mana. En cas contrari, els pega. La mestra també comenta que l'Àlex és un nen amb baixa autoestima, que a l'hora d'afrontar els aprenentatges es mostra insegur i que davant d'activitats noves necessita que ella l'orienti, li doni suport, perquè si no ho fa, el nen no pot fer front a l'activitat que se li proposa o l'abandona fàcilment. L'escola comença a rebre queixes per part dels pares dels companys de l'Àlex. La mare ho passa molt malament quan porta el seu fill a l'escola, ja que veu com és insultat per altres nens amb el consentiment dels pares. La mare va caminant pel carrer amb pas ràpid i amb el cap cotper evitar qualsevol contacte amb altres pares. Reconeix que el seu fill té un caràcter difícil, que pega, però considera que a l'escola està etiquetat. La mare de l'Àlex es pregunta el perquè de l'agressivitat del seu fill.

Reflexió

Quina informació penseu que aporta conèixer la font de derivació d'un cas clínic? Quins aspectes emocionals de la mare i de l'Àlex creieu que dificulten el desenvolupament d'un vincle sa entre ells? Quina intervenció per part del professional penseu que ajudaria en el vincle entre mare i fill?

Els pares veuen el comportament de l'Àlex com un problema? Quines altres actituds els preocupen? Per què no han consultat a un professional fins cinc anys més tard? Els espanta afrontar la situació?

La família ve derivada per l'escola. Aquesta és una dada que cal tenir en compte en relació amb la cerca del grau de consciència per part dels pares dels problemes del fill, dels temors que tenen d'afrontar-los i de què es pot esperar quant a la seva col·laboració en l'ajuda que els pot oferir el CDIAP.

La mare explica un parell d'episodis del nen pel que fa a la relació amb altres nens de la seva edat. L'Àlex pega amb facilitat quan se sent frustrat, quan no aconsegueix allò que vol o que necessita. Li passa amb el seu amic de classe quan reclama la seva atenció i aquest no li fa cas, i també al parc amb el nen del gronxador. És interessant veure la reacció de la mare enfront dels comentaris d'altres mares relatius a tractar al seu fill de maltractador, de mala persona, i al fet que haurien de tancar-lo a casa. La mare de l'Àlex no pot suportar aquests comentaris ni fer-los front, i s'enfonsa emocionalment, s'horroritza i plora. Després explica que va pel carrer amb el cap cotquan està prop de l'escola on porta el seu fill i passa davant d'altres pares de la classe de l'Àlex. Sembla com avergonyida pel fill que té, i en aquest sentit, la seva actitud afavoreix que els pares pensin que tenen raó pel que fa a la seva concepció de l'Àlex. Aquest pensament es podria traduir com: «La mare s'avergonyeix perquè té un fill amb comportaments com per avergonyir-se».

D'una banda, l'actitud de la mare aniria a favor de l'estat depressiu anteriorment comentat, pel fet de no disposar de la força o l'ímpetu per confiar a tenir recursos propis per fer front al problema de comportament del seu fill. Transmet molt sofri-

ment. D'altra banda, l'Àlex pot sentir que no hi ha res que es pugui fer amb les seves dificultats per tolerar la frustració, es pot sentir fràgil enfront de les seves ansietats i inquietar-se encara més, amb el qual necessita treure fora el seu malestar, i així el cercle viciós del seu vincle amb l'entorn va empitjorant. Mare i fill es retroalimenten a la part fràgil, incapaços d'afrontar els conflictes. Quan la mare va a la reunió amb la mestra, aquesta li revela la part fràgil, insegura, del nen. La mestra veu que darrere de l'actitud agressiva de l'Àlex s'amaguen aspectes emocionals que fan sofrir el nen: ansietat, inseguretat, dependència i, sobretot, baixa tolerància a la frustració. A la mare també se li podrien atribuir aquests mateixos aspectes emocionals que té el fill. Conflueix en ells i, en aquest sentit, no el pot ajudar.

S'observen les dificultats de la mare en no poder empatitzar, ni tolerar ni contenir les ansietats del fill.

A l'entrevista, quan l'Àlex escolta com la mare parla de les seves dificultats, el nen reclama la seva atenció. Fa la sensació que l'Àlex s'inquieta en veure com la mare planteja les seves dificultats. Sembla com si el nen volgués amb la seva actitud desviar l'atenció perquè la mare no parli dels problemes que té amb ell.

La mare es pregunta el perquè de l'agressivitat del seu fill. Sembla que vol comprendre quines motivacions hi ha en l'actitud de l'Àlex, quins aspectes són els causants d'allò que li succeeix. Per aquest motiu una de les funcions dels professionals és ajudar a pensar què hi ha darrere del comportament del fill, quines són les seves demandes i necessitats, com sostenir la seva intolerància a la frustració i com ajudar-lo a tolerar i a adoptar altres formes de relació més sanes i positives. Moltes vegades un nen agressiu ha estat un nen agredit, no en el sentit que li hagin pegat, sinó que ha estat poc o malament atès.

De vegades hi ha pares als quals els costa consultar a un professional perquè tenen por de veure en ells mateixos quant hi ha dels problemes dels fills. Tot i que cada nen té la seva pròpia idiosincràsia, els pares, quan consulten pels fills, també acaben replantejant-se aspectes d'ells mateixos, i no sempre estan preparats per afrontar-los. Per aquest motiu moltes vegades triguen a fer les consultes a professionals. Els pares de l'Àlex han necessitat un temps per anar a la consulta.

D'altra banda, el pare comenta que també els preocupa el tema del menjar. El nen menja poc, és selectiu, no pot estar un àpat sencer assegut a la taula. El persegueixen per la casa amb el plat de menjar dient-li que sigui. Abans de menjar, li demanen que es renti les mans i el nen «ho fa de qualsevol manera, no se les renta bé». Aquesta actitud irrita els pares. Llavors l'Àlex encara se les renta pitjor.

Quan menja, es deixa la forquilla a la boca i va mirant els pares. Quan l'hi treuen perquè mastegui, escup el menjar. El nen es queda a menjar a l'escola i no reben cap queixa sobre aquest tema. També té una veïna que li fa de cangur i amb la qual tampoc no té cap problema per menjar. La mare expressa el seu esgotament davant la lluita diària perquè el nen mengi.

Els pares expliquen que durant el primer any de vida deixaven el seu fill pràcticament tots els caps de setmana amb els avis paterns perquè la mare descansés una mica. Anava sempre molt esgotada. Allà, el nen menjava tot allò que li venia de gust. Si no acceptava un menjar, els avis el substituïen per un altre que li vingués de gust, «menjava a la carta», i ho feia assegut al sofà enfront del televisor. Si decidia menjar en una altra part de la casa, els avis el seguien amb el plat. Actualment va amb menys freqüència a casa dels avis, però una vegada allà la dinàmica és la mateixa.

A la sessió, l'Àlex cada vegada reclama més l'atenció dels pares. Els mostra els seus dibuixos. Els agafa la cara i fa que centrin la seva mirada en ell. El pare s'enfada i li demana que els deixi parlar i que segueixi amb els seus dibuixos. El nen torna a dibuixar, però comença a fer sons onomatopèics com si fos la sirena d'un cotxe de bombers. Es fa difícil la comunicació entre els pares i jo. El pare s'aixeca, obre la porta del despatx i, elevat el to de la veu, demana al nen que marxi fora. L'Àlex s'aixeca de la cadira i intenta agafar la mà del pare per marxar tots dos junts. El pare li diu que surti ell sol, que l'entrevista encara no ha acabat. El nen comença a plorar. Li ofereixo una caixa de joguines. L'accepta, es tranquil·litza i comença a jugar.

Reflexió

El pare intervé en l'entrevista per parlar del problema del menjar. Com interpreteu el seu rol dins de la família? Afavoreix o dificulta el vincle sa entre ells? De quina manera penseu que ha influït el tema dels límits en la relació dels pares i dels avis amb l'Àlex?

Tot i que tots dos estan preocupats per aspectes del seu fill, a la mare se la veu amb més pressa a l'hora d'exposar els problemes i intentar trobar solucions. Per aquest motiu potser sigui ella qui necessiti explicar-se en primer lloc i que el pare adopti una postura més en segon pla.

En aquest punt de l'entrevista, el pare entra a la conversa i exposa el problema del menjar. Situa l'origen ja des del naixement del fill, ja que el primer any de vida anava pràcticament tots els caps de setmana a casa dels avis paterns, perquè la mare sempre estava esgotada. Una vegada més, destaquen els aspectes depressius de la mare quan es fa referència al seu esgotament, que no és només físic, sinó també emocional, i que li impedeix fer-se càrrec del problema del menjar del fill.

El pare no pot sostenir la fragilitat de la mare, els seus aspectes depressius, donant-li suport i fent-se càrrec del nen. El resultat és que la família delega en terceres persones una bona part de la criança de l'Àlex: els avis paterns, una veïna i l'escola. En el cas dels avis, el deixen amb ells justament quan els pares tenen més temps per estar amb ell, els caps de setmana.

El pare no és capaç tampoc d'oferir al fill altres formes d'afrontar les seves dificultats. L'Àlex pot sentir que el seu cas no té solució. Inconscientment sembla existir un abandonament emocional. Ningú no es pot fer càrrec dels seus problemes, del seu malestar. No se'l comprèn ni se li donen eines per enfocar la situació d'una altra manera, amb el qual la seva ansietat augmenta, i amb això, les seves actituds de reclamar més l'atenció (com escopir el menjar, fer-se perseguir per la casa o decidir on seu).

A casa dels avis paterns, el nen repeteix la mateixa dinàmica que amb els pares. No ho fa amb la cangur ni a l'escola. Allà l'Àlex deu sentir-se més comprès i contingut.

D'altra banda, també sembla que els pares o bé es mostren molt permissius amb el tema del menjar, o bé estrictes quan s'irriten perquè el nen no es renta bé les mans. Una vegada més, existeix un desacord entre pares i fill. En el cas dels avis, el problema no seria tant el fet de fer-li un àpat al seu gust, com el de no poder contenir ni organitzar el nen des dels adults. Per això, en l'actualitat l'Àlex no té un ordre ni uns límits.

A l'entrevista l'Àlex es va inquietant i reclama cada vegada més l'atenció. El pare no empatitza amb ell, no el tolera ni el conté, i busca una sortida dràstica al problema, fer-lo fora del despatx, amb el qual apareix l'abandonament de nou i el nen plora.

c) Anamnesi

En aquesta primera entrevista es realitza l'anamnesi, en la qual destaquen els aspectes que es detallen a continuació.

El pare va tenir una primera relació durant quinze anys, de la qual va néixer un fill que en l'actualitat té setze anys i que viu amb la seva mare. Pare i fill es veuen quinzenalment en caps de setmana alterns. La parella es va separar quan el nen tenia cinc anys. Quatre anys després de la ruptura, el pare coneix la mare de l'Àlex, i als tres anys de convivència neix ell.

Embaràs. La mare va tenir pèrdues en els primers mesos. No es va sentir bé al llarg de l'embaràs. Va ser diagnosticada de fibromiàlgia. Va estar de baixa laboral en diferents moments de la gestació.

Alimentació. La lactància materna va durar quinze dies. La mare va deixar de donar el pit perquè se sentia molt esgotada físicament i perquè prenia un sedant que, encara que no era incompatible amb la lactància, la feia patir per

si podia afectar el bebè. A més, al nen li va costar agafar-se al pit i la mare no se sentia amb forces ni paciència per ajudar-lo en aquest sentit. Els canvis d'alimentació li van costar, sobretot el pas a puré i sòlid, però els pares van buscar els aliments que més li agradaven al nen per evitar baralles amb ell.

La mare va dir: «No podia suportar veure plorar el meu fill i tolerava molt malament els seus crits i empipaments». El pare havia intentat que mengés per força ficant-li el menjar a la boca, però el nen començava a plorar i a cridar, i la mare li demanava que el deixés tranquil. Es van eliminar els problemes amb el menjar quan van començar a donar a l'Àlex allò que li venia de gust.

A l'any de vida va anar a la guarderia. Al principi menjava molt poc, però allà li van anar introduint aliments nous i no protestava. Si no volia menjar allò que li donaven, no buscaven substitutius. A poc a poc el nen va anar deixant de ser selectiu.

Com s'ha comentat anteriorment, l'Àlex no té problemes amb l'alimentació ni a l'escola ni amb la cangur. A casa ara menja més aliments, però amb el menjar provoca molt als seus pares i reclama la seva atenció.

Evolució psicomotriu. Va començar a caminar a l'any.

Llenguatge. Les primeres paraules les va dir a tretze mesos. L'evolució del llenguatge va estar dins de la normalitat.

Control d'esfínters. De dia a dos anys. Enuresi nocturna primària.

Escolaritat. Va iniciar la guarderia a dotze mesos. Es va adaptar bé. Mai no va plorar. A la mare li va semblar estrany. Anteriorment, el nen havia estat cuidat per la mare i per una veïna. L'escola la va iniciar en el parvulari a tres anys. Es va adaptar bé. Segueix bé els aprenentatges.

Dormir. Va dormir bé fins a l'inici de la guarderia. A partir d'aquest moment, no va voler dormir sol i anava a l'habitació dels seus pares fins fa un any, quan van aconseguir que s'adormís a la seva habitació si estava la mare al seu costat explicant-li contes i donant-li la mà. Hi ha nits en què es desperta i va a l'habitació dels pares a dormir, i unes altres que no.

Antecedents patològics. El nen és propens a les bronquitis.

En l'anamnesi, s'observa la depressió de la mare des dels inicis de la vida de l'Àlex. És una persona amb una malaltia crònica i pateix molts dolors. Va necessitar la baixa laboral a l'embaràs. Va haver de deixar de donar el pit perquè se sentia esgotada. Li fallen les forces físiques, però també les emocionals.

Deixa de donar el pit perquè pren un sedant i tem perjudicar la salut del fill, tot i que el medicament no està contraindicat durant la lactància. Això ens porta a qüestionar si la mare, inconscientment, pensava que per ella mateixa no podia aportar res de bo al desenvolupament del fill, com si sentís que tenia un «pit dolent» que no podia alimentar el nen i permetre'l desenvolupar-se i créixer. Sembla que la confiança en ella i els seus recursos eren molt escassos.

Comenta que no pot suportar veure plorar el fill i que tolera malament els seus crits i empipaments. De nou es fan patents les dificultats de la mare per tolerar i contenir les necessitats del nen, i s'abandona donant-li tot allò que li ve de gust.

El pare utilitza la força física perquè el nen mengi. L'Àlex, al llarg de la seva vida, va rebent dues maneres oposades d'afrontar els conflictes: una molt permissiva i gens continent, i una altra molt estricta, i al final cap de les dues no li serveix per afrontar els problemes.

D'altra banda, és un nen sensible als canvis. Tot i que la mare comenta que a l'inici de la guarderia l'Àlex no va plorar, d'altra banda, a casa, va començar a dormir malament. A més no controlava els esfínters a la nit. Moltes vegades s'observa que els nens aguanten com poden les seves pors fora de casa, i en ella, en un ambient de més confiança, els manifesten, els deixen fluir.

Cap al final de l'entrevista, la mare expressa que se sent com posseïda pel fill. Li requereix molt d'esforç, energia que ella sent que no té, i hi ha moments en què està extenuada. També veu que no té temps ni espai per a ella. El menjar és un problema, el fet de dormir també. Quan parla per telèfon el nen no la deixa; ha de trucar quan està adormit o quan no hi és a casa. Si conviden a amistats, el nen vol estar enmig de les converses. Amb el germanastre té bona relació. El noi juga amb ell, li té paciència, però quan l'Àlex veu que el germanastre es dirigeix a la seva mare per parlar amb ella, comença a adoptar actituds per cridar l'atenció, i si no li fan cas, plora i tira objectes a terra. Tampoc no suporta que el pare es mostri afectuós amb la mare.

D'altra banda, si la mare vol descansar, el pare ha d'emportar-se el nen fora de casa, ja que li costa tolerar veure a la seva mare estirada al llit. Es posa molt nerviós i comença a preguntar al pare què li passa a la mare, per què no s'aixeca del llit.

El pare, quan juga amb l'Àlex, accedeix a totes les propostes del fill i segueix les seves ordres, perquè si no ho fa així, el nen s'enfada i comença a llançar joguines per la casa. D'altra banda, hi ha moments en què el pare fa servir expressions que irriren al nen (per exemple, li diu «payasete»). El pare comenta que són bromes que li fa i que no entén per què enfaden tant al nen.

Cap al final de l'entrevista, la mare transmet una sensació com de sentir-se ofegada en el vincle amb el fill. Sent que no hi ha espai per a ella. El nen la posseeix, i sembla que ella no troba formes de separar-se'n d'una manera que a l'Àlex li doni

tranquil·litat. El nen depèn molt emocionalment de la seva mare. Està pendent d'ella, la controla, no deixa que ningú de l'entorn se li apropi. Fins i tot si descansa tem per ella: «Què li deu passar a la meua mare?». També pot ser que tingui por al fet que es mori, i que se senti culpable d'allò que li pugui passar, novament identificant-se amb el «objecte dolent». Això encara li genera més angoixa i necessitat d'enganxar-se a ella, amb el qual es forma un altre cercle viciós en el vincle que no ajuda a l'autonomia del fill. L'Àlex sembla estar en constant contacte amb el sentiment de pèrdua o abandonament de la mare. No hi ha una figura materna projectada que li doni seguretat, i sembla que el nen té una necessitat d'enganxar-se a la seva mare externament perquè no té l'enganxament intern, el vincle emocional. El pare tampoc no aconsegueix ajudar en la separació entre mare i fill.

2.2. Exploració psicològica

Després de la primera entrevista, es realitza una exploració psicològica al nen per poder obtenir informació pel que fa al seu nivell evolutiu, tant en termes cognitius com emocionals. Aquesta exploració es realitza en quatre sessions de quaranta-cinc minuts cadascuna.

En aquestes sessions s'evidencia que l'Àlex és un nen amb un desenvolupament físic adequat a la seva edat. En la relació amb la psicòloga, connecta amb la mirada, però es mostra bastant ansiós, i això el porta a inhibir-se, a desorganitzar-se i a adoptar actituds provocadores. Li costa tolerar la frustració.

En el test d'intel·ligència WPPSI, obté un quocient intel·lectual global que el situa en un terme mitjà-baix. Hi ha homogeneïtat entre les puntuacions de l'escala verbal i la manipulativa. En aquest test s'observa com a l'Àlex li costa dur a terme les diferents proves que se li proposen, intenta evitar-les. Se sent ansiós enfront de la nova situació i desvia l'atenció movent-se pel despatx d'un costat a l'altre o volent sortir-ne. La psicòloga ha d'anar reconduint el nen.

Respecte del joc, és pobre en simbolisme, perquè el nen intenta controlar la seva fantasia. No s'atreveix a mostrar les seves emocions, a connectar amb el seu món interior. Des del punt de vista instrumental, a l'Àlex li costa posar-se a dibuixar (fa falta estimular-lo), i quan ho fa, els dibuixos estan poc elaborats; costa reconèixer en alguns allò que representa. El llenguatge és adequat per a l'edat. Quant a l'àrea emocional, a través dels tests projectius, s'observa una personalitat fòbica, davant de la qual fa servir defenses de control.

2.3. Síntesi diagnòstica

Després de les dades recollides a la primera entrevista i a l'exploració, es conclou que l'Àlex és un nen amb un nivell intel·lectual situat en un terme mitjà-baix, té més recursos cognitius dels que mostra, però certs aspectes emocionals impedeixen que els desenvolupi.

Des del punt de vista emocional, presenta una **personalitat fòbica**, enfront de la qual fa servir defenses de **control**. És un nen que, davant situacions que no controla, que són noves, se sent insegur i ansiós, amenaçat; això el porta a inhibir-se o desorganitzar-se. Té por davant de la separació de l'objecte. Per a ell separar-se és sinònim de quedar-se sol, abandonat, i no se sent amb recursos personals per poder afrontar i gestionar els conflictes. També mostra dificultats per tolerar la frustració. Tot això comporta que no pugui progressar en la seva evolució individual i que tingui dificultats de relació amb l'entorn.

2.4. Indicació terapèutica

Després del procés diagnòstic, s'indica un **tractament psicoterapèutic individual** per poder treballar els aspectes emocionals que impedeixen a l'Àlex desenvolupar i mostrar els seus recursos cognitius i progressar emocionalment. D'altra banda, es fa necessari ajudar els pares a millorar el vincle amb el fill perquè pugui ser satisfactori i permeti progressar al nen. Per a això s'indica un **tractament psicoterapèutic en un grup de pares**. També, en últim terme, es realitzaran **coordinacions amb l'escola**.

2.5. Intervenció terapèutica

A continuació, mostraré dues sessions del tractament que vaig realitzar amb el nen: una corresponent als inicis de la teràpia i l'altra, al final. Per mitjà d'aquestes teràpies, es podran veure els aspectes emocionals en els quals es va incidir, el tipus d'intervencions terapèutiques que es van dur a terme i l'evolució.

La teràpia va ser setmanal i el nen va assistir regularment i puntual al llarg de deu mesos.

2.5.1. Elements psicoterapèutics

Abans de mostrar la primera sessió amb l'Àlex, m'agradaria fer referència als **elements terapèutics** que cal destacar. La doctora Eulàlia Torras, en el llibre *Elementos psicoterapèuticos. De la primera entrevista al alta* (2010), defineix els elements psicoterapèutics com a «unidades de trabajo psicoterapèutico completamente articuladas en la intervención asistencial; o sea, momentos de exploración psicoanalítica articulados constantemente en la relación con el paciente». En aquest sentit, considerem com a elements psicoterapèutics aquells instants de comunicació i interacció que produeixen una modificació o mutació beneficiosa –encara que en aquest moment sigui molt petita– en la salut mental i la integració personal del pacient. Per això, qualsevol element que vagi a favor del progrés i la salut mental serà terapèutic. En aquest sentit, és important destacar els següents aspectes (E. Torras, 2010): **escoltar** adequadament, amb empatia, les ansietats, el sofriment, les vivències del pacient i de la seva família; **adonar-nos** de les capacitats i recursos del pacient; **articular les dades** que ens aporta el pacient per entendre allò que ens explica i així poder

retornar-ho; tenir interès pel **pacient, sensibilitat, intuïció i disponibilitat**; **tenir en compte la nostra formació i l'experiència** en relació amb cada problema que estem tractant; **articular la interpretació de la transferència**, o sigui, explicar-li al pacient com captem que arriba a la consulta i quina és la relació amb nosaltres, amb quines expectatives ve, quina imatge té de nosaltres, i **expressar-li** com entenem les **dinàmiques** que tendeix a estimular en la seva relació amb l'entorn. I tot això explicat amb cura i d'acord amb la seva sensibilitat i la seva capacitat. El resultat serà més o menys vàlid en funció de com gestionem aquests elements, tant per la nostra banda com per la del pacient. Amb pacients més sensibles i introspectius, el resultat serà millor que amb pacients projectius que neguen la qüestió.

En el treball amb l'Àlex, es van anar utilitzant els diferents elements terapèutics comentats amb la intenció d'ajudar-lo en el seu progrés i integració personal.

2.5.2. Objectius del tractament

Amb la teràpia es pretén, des d'un punt de vista general, oferir al nen un tipus de vinculació que li permeti tenir relacions sanes i satisfactòries que l'ajudin en el seu progrés personal. En el cas de l'Àlex, destaquen uns aspectes emocionals que es veuen prioritaris a l'hora de treballar amb ell. Es tracta dels següents:

- **La tolerància a la frustració.** És un nen que es mostra impacient pel que fa a obtenir allò que desitja. Li costa molt esperar, i fàcilment es frustra. Sol expressar el seu malestar de manera agressiva i pegant, i de vegades insultant o amb rebequeries.
- **Por a l'abandonament i a la mort.** És un nen que se sent molt insegur en les relacions d'objecte i que tem perdre les persones a les quals se sent vinculat i que són importants per a ell. Aquest sentiment fa que sovint necessiti cridar l'atenció, fer-se molt present davant l'altre, fins i tot en el contacte físic. És com si tingués dins el sentiment següent: «si no sóc mirat, no existeixo».
- **Baixa autoestima.** L'Àlex amaga un fons de fragilitat, de feblesa, de poca confiança en els seus recursos personals, la qual cosa el porta a evitar afrontar conflictes o a fer-los front de manera inadequada des de l'oposicionisme, la ràbia, projectant en l'altre el seu malestar.
- **Defenses de control.** Enfront de les seves inseguretats i temors, l'Àlex necessita tenir l'entorn controlat per així sentir-se més segur. Però aquesta «aparent seguretat» el porta a ser inflexible, rígid, a voler que les coses vagin solament segons la seva manera de pensar. Això comporta que tingui dificultats de relació amb l'entorn, que no sigui capaç d'acceptar idees i maneres de ser diferents que puguin enriquir els seus recursos i vivències personals, ni d'afrontar la seva vida amb més seguretat.

2.5.3. Sessions clíniques

a) Sessió clínica 1

Aquesta sessió va ser la cinquena pel que fa a l'inici de la teràpia. L'Àlex ve acompanyat pel seu pare. Els dos estan a la sala d'espera i sento que estan discutint. Quan és l'hora, vaig a buscar l'Àlex. El pare em diu que està insuportable, que s'ha enfadat perquè ell li ha portat a l'escola un entrepà de pernil per berenar i el nen el volia de formatge. No ha volgut menjar-se'l. En el trajecte de l'escola al servei d'atenció psicològica, el nen ha estat queixant-se de l'entrepà, insultant el pare, no volent-li donar la mà per creuar els carrers... Al pare se'l veu molt enfadat. Recrimina al fill el seu comportament davant meu i, a continuació, li diu que ha d'anar amb mi. L'Àlex s'hi nega. Sense mirar-me als ulls, encreua els braços i prem els llavis mostrant el seu empipament. El pare li diu que o entra al despatx pel seu propi peu o haurà d'entrar per la força. El nen es nega. El pare l'agafa pel braç i l'arrossega cap al despatx. L'Àlex es tira per terra mentre va cridant: «No, no, no!». Comença a plorar.

Jo miro al pare i, movent les mans de dalt a baix amb suavitat, li indico que deixi al nen. Ho fa. D'altra banda, em dirigeixo a l'Àlex i li dic que veig que està molt enfadat, que ell esperava que el seu pare li portés un determinat tipus de berenar i li ha portat un altre. Li comento que comprenc el seu disgust perquè de vegades hi ha canvis que no esperem. Volem coses i no les tenim, i això enfada molt. El nen segueix a terra. Deixa de plorar i em va mirant de reüll. Li proposo a l'Àlex que el pare torni a la sala d'espera, anar jo al despatx a jugar amb les nostres joguines i que ell, quan pugui, es reuneixi amb mi perquè puguem seguir jugant tal com hem estat fent en els dies passats, que ell amb els jocs ha gaudit. Miro al pare i ell li diu al nen que marxa a la sala d'espera. Jo m'apropo a l'Àlex i li acaricio el cap mentre li dic que entro al despatx. Ell, de fet, està pràcticament al costat de la porta. Jo la deixo oberta. Una vegada dins, faig soroll expressament mentre obro la caixa de joguines.

En el despatx hi ha una taula gran i una altra petita on el nen i jo hem jugat en les sessions anteriors. La caixa de joguines conté cotxes, un autobús, una ambulància, un cotxe de bombers i un de policia, ninots Playmobil, plats, gots i coberts, animals domèstics i salvatges, i peces de construcció. A l'Àlex li agrada molt jugar amb l'autobús i la família. Jo agafo aquestes joguines i, alçant la veu perquè el nen em senti, començo a jugar amb ells. Vaig narrant el joc que vaig fent. Veig que l'Àlex, des del terra, es va arrossegant a poc a poc cap a la porta del despatx. Està pendent del joc que vaig desenvolupant.

A les sessions anteriors, l'Àlex repetia una mateixa seqüència de joc en la qual uns ninots que ell considerava una família formada pels pares i un fill esperaven en una parada de l'autobús per anar a casa dels avis. Durant el trajecte el nen anava nomenant les parades tal com passa a la realitat. De fet, ell anava representant una escena familiar de la seva vida quotidiana.

A la sessió actual, continuo amb el joc i pujo a la família a l'autobús, i durant el trajecte em dic a mi mateixa que no recordo el nom de la següent parada. Li exposo a l'Àlex la situació i li demano si em pot ajudar, que ell té memòria i recorda molt bé el nom de totes les parades de l'autobús. El nen es va arrossegant per terra fins a entrar en el despatx. Li mostro la situació, el conflicte, i ell em diu el nom de la parada. Li demano si em pot ajudar en el desenvolupament del joc, que ell el coneix molt bé. L'Àlex s'aixeca, s'apropa a la taula, agafa les joguines i continua el joc. Aprofito per aixecar-me i tancar la porta del despatx mentre li dic al nen que quan vulgui pot sortir si ho necessita.

L'Àlex agafa l'autobús i el va desplaçant per la taula i detenint-lo a les diferents parades fins a arribar a la que correspon a la casa dels avis. El nen baixa els membres de la família de l'autobús. Els mou cap a un altre punt de la taula, i a continuació els dona mitja volta i els torna a introduir a l'autobús. Jo em mostro sorpresa i m'interesso per què ha passat. El nen m'explica que la família ja ha anat a casa dels avis i que ara tornen a la llar familiar. Dic que la visita ha estat molt curta, que els avis amb prou feines han tingut temps de veure el nen. Li proposo fer la casa dels avis amb les peces de construcció. El nen em mira i no respon.

Jo vaig muntant la casa i li demano col·laboració. Ell solament m'observa. Jo continuo amb el joc. Dins de la casa poso dos ninots en representació dels avis. Agafo la família i l'apropro a la casa. Toquen el timbre. L'àvia els rep. A partir d'aquí començo a desenvolupar una seqüència de joc dins de la casa dels avis. Però a mitja seqüència l'Àlex diu que la família vol tornar a casa seva. Agafa els ninots, els posa dins de l'autobús i reproduceix el trajecte de tornada, dient cadascuna de les parades.

L'Àlex sent els plors d'un bebè, que procedeixen del despatx contigu. M'ho comenta i em pregunta què li passa al nen. Jo el convido perquè ell em digui què s'imagina que li succeeix. Em diu que deu estar malalt. Es queda pensatiu i afegeix que potser el nen es mori. Li pregunto a l'Àlex si ell s'ha posat alguna vegada malalt, o algú de la seva família o amics, i si ha pensat que es podien morir. El nen em respon que la seva mare es posa malalta. Li comento que potser això a ell el preocupa i de vegades el posa nerviós, enfadat, trist... L'Àlex em mira i decideix continuar amb el joc. Li comento que de vegades costa parlar d'aquestes coses, però que amb mi pot fer-ho, que no m'espantaré ni em posaré trista, i que a ell el fet d'explicar-m'ho el pot ajudar a estar més tranquil. Li dic que amb els pares deu ser difícil parlar d'això. L'Àlex m'escolta mentre segueix amb el joc.

En aquest punt la família arriba a casa i decideix que se'n van a dormir. Jo li dic que queda poc per acabar de jugar i que aviat haurà de marxar amb el seu pare. Em diu que no vol marxar. Li dic que de vegades acomiadar-se costa, però que ens tornarem a veure la setmana que ve. L'Àlex em pregunta si hi estaré. Li responc afirmativament.

El nen deixa les joguines i em demana fer un dibuix. Li dono un estoig que tenim i un full de paper. Li recordo que ens queda poc temps. L'Àlex agafa un llapis i em pregunta què passarà si el trenca. Li dic que s'apropa l'hora de marxar i que m'ha dit que no volia, i que potser estigui una mica enfadat i vulgui trencar el llapis. Li explico que ho pot fer, però que se'n quedarà sense. També li comento que ell ha vingut a la sessió enfadat, però que ha pogut deixar d'estar-ho, i que això ha fet possible jugar durant la sessió i fer alguna cosa que li agrada. És millor jugar que estar enfadat sense jugar. El mateix passa amb el llapis: pot trencar-lo i quedar-se'n sense, i no podrà pintar, o aguantar una mica l'empipament i el fet d'haver de marxar, i així tornarà a tenir el llapis per al proper dia. L'Àlex diu que dibuixarà.

El nen dibuixa una casa i un lleó. M'interesso pel dibuix. Diu que el lleó viu a casa i que està malalt. Li pregunto què li fa mal, i m'explica que una serp l'ha picat i li ha tirat el verí. L'Àlex afegeix la serp al dibuix. M'interesso per la continuïtat de la història. Diu que el lleó va a l'hospital i que allà el curaran. Li pregunto si el lleó viu sol. Ell contesta que viu amb els seus pares lleons, i que el pare el porta a l'hospital. La mare està a casa. Creu que el lleó es curarà. Li comento que un pot estar malalt i existeix la possibilitat de curar-se. Li valoro el fet que hagi pogut explicar coses amb el dibuix, i també el fet que ha estat la primera vegada que a la teràpia n'ha fet un.

És l'hora. Entre l'Àlex i jo recollim les joguines i ell guarda el dibuix en una carpeta que té. Quan surt, el pare em pregunta com s'ha portat, i jo li contesto que molt bé. El pare somriu i els dos s'acomiaten fins a la setmana següent.

Anàlisi de la sessió

La sessió ja comença a la sala d'espera. Pare i fill venen enfadats. L'Àlex ha viscut malament el fet de no tenir el berenar que esperava, i com a conseqüència, es frustra i s'enfada. Com hem comentat, és un nen amb tendència a la rigidesa. Necessita que la realitat s'ajusti als seus pensaments i a les seves necessitats per sentir-se segur. En aquest cas no succeeix així, i l'Àlex no pot aguantar la frustració ni gestionar-la. D'altra banda, el pare tampoc no és capaç de fer-se

càrrec de la situació del seu fill, de contenir-lo, de comprendre el seu enuig i donar-li una alternativa. Se sent atacat pel nen, pel seu comportament físic (perquè s'escapa pel carrer, encreua els braços i prem els llavis a la sala d'espera) i verbal (insults, negatives...). Acaben tots dos com dos nens barallats. La rigidesa del pare i del fill fa que no puguin sortir del «bucle» en el qual estan immersos. El pare, al final, fa ús de la força física per donar una sortida a la situació, però això empitjora encara més les coses.

Des del treball terapèutic, tal com hem comentat anteriorment, s'intenta oferir al pacient un tipus de vinculació diferent que l'ajudi a gestionar millor els seus conflictes i, en conseqüència, a millorar les relacions amb l'entorn. En aquest cas, a l'Àlex se li ofereix la possibilitat de sentir que s'empatitza amb ell, amb el seu malestar, que s'entén el seu empipament, ja que a ell no li agraden els canvis de plans, que una situació no vagi per on ell necessita, i alhora, se li intenta oferir una alternativa al conflicte fent ús de la contenció, pensant en la situació viscuda i en com gestionar-la respectant el «tempo» que ell necessita per afrontar-la. Així, se li ofereix al nen poder entrar al despatx quan ell pugui, se'l connecta amb el joc practicat i gaudit en anteriors sessions, i se li dona la possibilitat de continuar en aquest sentit. Se l'intenta fer veure que si és capaç d'aguantar una mica la frustració, pot tornar a gaudir del joc que li agrada. D'altra banda, acariciar-lo, tenir contacte físic amb ell, pot ajudar.

Per afavorir que l'Àlex pugui sortir del conflicte, es busca una activitat motivadora per a ell, com és el joc de la família i l'autobús, que havia estat ideat pel nen. Això permet captar la seva atenció. A fi que no se senti pressionat, començo a jugar sola, esperant que ell pugui acabar participant en el joc. El fet de preguntar-li per la parada d'autobús que no recordo i de valorar la seva memòria em permet ajudar-lo en la seva autoestima i aconseguir que surti de la seva frustració i pugui jugar.

Durant el joc, ell intenta reproduir les mateixes seqüències que a sessions anteriors. Per la meua banda, intento introduir una variant per veure si dins del seu control, de la seva rigidesa, podem fer alguna cosa diferent que li permeti acceptar idees que no siguin les seves, anar-se flexibilitzant. Concretament, li ofereixo a l'Àlex construir la casa dels avis, que la família pugui sortir de l'autobús i anar a visitar-los, i desenvolupar una altra escena diferent a les fetes anteriorment.

L'Àlex pot, d'entrada, acceptar-ho. M'observa. No rebutja la nova proposta. És capaç fins i tot d'estar pendent de la nova seqüència un temps, encara que sigui curt. Això ja és un canvi, un nou pas dins de la seva evolució, malgrat que sigui per un curt espai de temps.

A continuació, el nen està pendent dels plors del bebè. D'una banda, mostra les seves defenses de control: estar pendent de tot allò que passa en l'entorn. Per l'altra, el plor del bebè el connecta amb la malaltia i la mort. És important tenir en compte, quan ell em pregunta què li passa al bebè, retornar-li la qüestió

per veure quina fantasia té sobre aquest tema. Si responem nosaltres, donem per feta una realitat que potser no és la que el pacient pensa, i no podem treballar sobre les seves fantasies, allò que li remouen, i associar-les amb altres per anar donant comprensió i sentit al seu món interior. En aquest cas, l'Àlex expressa la seva ansietat enfront de la malaltia i la mort, i se'l pot ajudar a associar l'angoixa que sent per la mare i la seva possible pèrdua. El fet d'oferir-li l'espai terapèutic perquè pugui expressar les seves ansietats i que el terapeuta les escolti, les sostingui, oferint un vincle segur, el pot ajudar a contemplar i viure un altre tipus de relació més satisfactòria per a ell.

L'Àlex és un nen molt sensible a les separacions, als comiats. Per a ell, poden ser sinònim que l'altre desaparegui, es mori, i que ell es quedi sol. Quan li comento que ja s'està acabant el temps i que aviat ens acomiadarem, diu que no vol marxar i em pregunta si jo hi seré el proper dia. Necessita assegurar la meua presència. Malgrat confirmar-li la meua assistència a la següent sessió, ell viu l'imminent comiat en la sessió actual amb ansietat, i això el mou a adoptar una actitud provocadora: la de preguntar què passarà si trenca el llapis. Una vegada més, la reacció de l'Àlex permet oferir-li un altre tipus de vinculació més sana. Amb el fet de no caure en la seva provocació i de no enfadar-se amb ell ni renyar-lo, que pot ser allò que habitualment es troba en el seu entorn, se l'ajuda a pensar en el conflicte i a buscar una sortida millor per al vincle entre tots dos. Parar i pensar conté, i també ajuda a tenir un espai per elaborar sentiments. En aquest cas, se li presenten a l'Àlex dues opcions: la de trencar el llapis i quedar-se'n sense per dibuixar, o la de no trencar-lo i poder realitzar l'activitat que demana. Li connecto aquesta situació amb el fet que ha tingut lloc a l'inici de la sessió i amb com el fet d'aguantar la frustració li ha permès poder realitzar el joc i gaudir-ne.

Pel que fa al dibuix que ha fet, el nen mostra un lleó malalt arran de la picada d'una serp. L'Àlex sovint sent que potser viu en un món amenaçador, amb perills.

Una vegada més, parla de malaltia, però en aquest cas existeix la possibilitat de portar al lleó a l'hospital perquè el curin, i aquest trasllat a l'hospital el pot efectuar qui representa la figura paterna. Hi ha un «pare lleó» que és capaç d'ocupar-se del seu fill, del seu problema, i ajudar-lo. L'Àlex pot començar a plantejar-se unes funcions paternes més saludables i a confiar en elles.

Al final de la sessió, el nen se'n va tranquil i amb una millor relació amb el seu pare.

Amb la sessió, s'han pogut anar treballant els aspectes emocionals anteriorment comentats: la tolerància a la frustració, les pors davant els sentiments d'abandonament i mort, la baixa autoestima i les defenses de control.

b) Sessió clínica 2

És l'antepenúltima sessió, en queden tres per acabar el tractament. Quan és l'hora, vaig a la sala d'espera a buscar l'Àlex. El seu pare em comenta que avui el nen, en sortir de l'escola, li ha explicat que s'havia enfadat amb un company de classe perquè a l'hora del pati no l'havia deixat jugar bé a futbol, ja que l'altre sempre volia tenir la pilota. Al final, l'Àlex s'ha queixat al company explicant-li els motius de la seva protesta i li ha demanat que el deixés jugar. L'altre nen hi ha accedit.

El pare em comenta que en els últims dies, l'Àlex està millor a l'escola. Ja no té els comportaments d'abans. No pega ni reclama tant l'atenció. També em diu que el nen explica més coses de l'escola. Abans no explicava res, i si el seu pare s'interessava, l'Àlex li contestava amb monosíl·labs. Si li preguntava com li havia anat el dia, el nen només deia que bé, encara que hagués anat malament, i no afegia cap explicació més. El pare el veu, en general, més tranquil. Jo miro a l'Àlex i li somric. Li comento que el pare explica coses bones d'ell i que sembla content. El nen em mira i somriu. El convido a entrar al despatx.

Una vegada dins, li recordo que ens queden dos dies per acomiadar-nos. De la carpeta trec un calendari fet per mi amb les sessions de l'últim mes de tractament perquè el nen pugui orientar-se en el temps. La data de la sessió anterior està tatxada i convido l'Àlex a marcar la d'avui. Li comento que ens queden dues sessions més.

L'Àlex em pregunta si es podrà emportar algun dibuix i li dic que sí. Li proposo que revisi tots els que ha fet a la teràpia i que decideixi quins es vol emportar i quins no. Ell em pregunta si se'ls pot emportar tots. Li responc que comprenc que es vulgui emportar tot el que hem viscut junts durant aquests mesos, però que per a això està la memòria i poder recordar-ho. Això sempre li quedarà dins. Si a més necessita dibuixos de record, també ho entenc. Li demano que faci una selecció, ja que jo també vull tenir dibuixos seus de record. Li valoro tots els dibuixos fets, tot allò que ha aportat i ha explicat de si mateix amb ells, la qual cosa m'ha permès poder-lo ajudar perquè les coses a casa i a l'escola li anessin millor. Li recordo la conversa amb el seu pare abans de l'inici de la sessió d'avui i com estava de content.

L'Àlex té damunt de la taula la carpeta amb tots els seus dibuixos. L'obre i comença a mirar-los un a un. Entre tots dos anem comentant el contingut. El nen va fent la selecció. Alguns dels dibuixos són meus. L'Àlex es queda amb gairebé tots els fets per mi; també amb tots els que vam fer entre els dos, i amb alguns dels fets per ell.

En els primers mesos de la teràpia, l'Àlex va estar dibuixant de manera recurrent animals. Gairebé sempre lleons. Aquests estaven malalts o acabaven tenint accidents que els ferien o mataven. A la segona part de la teràpia, podia fer dibuixos de contingut més variat. Dibueixava cotxes que corrien carreres; em demanava que dibuixés personatges de dibuixos animats de la televisió i ell afegia elements; en els seus dibuixos també apareixien més freqüentment la

seva família, pares i avis, i els dibuixava sortint de casa, anant al parc, a un zoo, d'excursió a la platja o a la muntanya... Els dibuixos fets en els primers mesos de la teràpia els va realitzar a llapis, mentre que a la majoria dels de la segona part, els va donar color, els va pintar. D'altra banda, a l'Àlex també li valoro el fet d'haver pogut fer tants dibuixos, i més tenint en compte que al principi de la teràpia no li agradava dibuixar, i que gairebé sempre dibuixava el mateix.

L'Àlex em pregunta si jo sempre estaré aquí o si, quan acabem, jo me n'aniré a un altre lloc a treballar. Li pregunto què pensa ell sobre aquest tema. Em diu que creu que jo sempre estaré aquí. Li comento que ja estem acabant la teràpia i que és normal que es preguntí què passarà amb mi. Si hi ha alguna possibilitat de veure'ns o no, és una cosa que el preocupa. Li dic que, igual que amb els dibuixos, sempre podrà recordar allò viscut conjuntament. Encara que no ens veiem, sempre ens podrem recordar l'un de l'altre. De totes maneres, li comento que jo seguiré treballant aquí. L'informo que ell aviat farà els sis anys i que, d'una banda, aquesta és l'edat límit en la qual un nen pot estar amb mi, que així són les normes que hi ha, però que, d'altra banda, ell està molt millor i ja no necessita ajuda de manera tan continuada. Li dic que a partir d'ara el veurà una altra persona que també estarà al mateix edifici, però que treballa amb nens a partir dels sis anys. Li comento que amb mi ja no estarà, però que vindrà aquí de tant en tant perquè la següent persona que estarà amb ell vagi veient com segueix, com li va a l'escola o a casa, si necessita alguna ajuda o si segueix amb els seus progressos. L'Àlex m'escolta atentament. Em pregunta el nom de la següent terapeuta. Li dic que encara no ho sé, que això se sabrà quan s'acomiadi de mi. Ha d'acabar primer amb mi perquè pugui saber quina persona l'atendrà després. Li dic que entenc que li agradaria saber-ho i així fer-se a la idea, però que conec els companys que treballen amb mi i que segur que estaran per ell i que faran el que faci falta si necessités ajuda.

L'Àlex em pregunta si podré anar a la festa d'aniversari que farà d'aquí a una mica per festejar els sis anys. Li dic que jo no vaig a festes d'aniversaris de nens als quals veig aquí. No és perquè no hi vulgui anar, sinó perquè la meva feina és veure'ls aquí, no fora. Li dic que no vaig a les seves festes, com tampoc no vaig d'excursió amb ells, o amb la seva família, o a la seva escola. L'Àlex m'escolta atentament.

S'apropa el final de la sessió i ho comunico a l'Àlex. Abans que marxi, faig com una síntesi de tot allò que hem parlat. Li comento la seva preocupació pel final de la psicoteràpia i sobre què passarà amb nosaltres dos. Per aquest motiu m'ha fet tantes preguntes sobre aquest tema. Li dic que continuarem parlant de la qüestió a les dues sessions que ens queden.

Anàlisi de la sessió

A l'inici de la sessió, el pare de l'Àlex em comenta l'incident escolar que el seu fill li ha explicat en sortir de classe, el problema amb el joc de futbol. Amb el relat, veiem com el nen ha pogut resoldre el conflicte des d'un vessant més

madur, més sa que en èpoques pretèrites. No ha fet ús ni de la força física (pegant) ni de la verbal (insultant o amb rebequeries). Ha pogut expressar la seva frustració verbalment, sense agressivitat, explicant el motiu del seu empipament. El company reacciona bé pel que fa a l'Àlex. Podria no haver estat així, però el fet d'haver donat una resposta que afavorís més el diàleg, l'intercanvi d'opinions, que no pas l'amenaça i el rebuig per part de l'Àlex, ha permès almenys contemplar la possibilitat d'una millor reacció per part de l'entorn.

El pare es mostra content davant la manera en la qual l'Àlex ha resolt el conflicte. Valora el canvi d'actitud del seu fill des de fa un temps. En general, no té reaccions perjudicials per a la seva relació amb l'entorn, i això sempre propicia una millor vinculació. El pare veu al fill millor i més tranquil. L'Àlex pot escoltar com el pare en fa una valoració positiva. Això afavoreix la seva autoestima i el vincle entre ells. De fet, tots dos estan millor: poden veure's i vincular-se de manera més positiva.

El fet que l'Àlex hagi millorat les seves relacions a l'escola li permet també estar més integrat i gaudir més de tot allò que hi té lloc. Això el porta a poder explicar les seves vivències a l'escola, a poder compartir-les. Pot parlar d'experiències que gaudeix. En períodes anteriors s'enfadava molt, li era més difícil sentir i mostrar coses bones. S'identificava més amb «l'objecte dolent», el qual projectava cap a fora, i en conseqüència, se sentia amenaçat per l'entorn. Llavors reaccionava amb comportaments inadequats que provocaven l'empipament i el rebuig dels quals l'envoltaven. D'aquesta forma, acabava entrant en un cercle viciós.

c) Final del tractament

A continuació, farem referència al final del tractament, a les sessions que queden per acabar-lo. Abans de concloure una psicoteràpia, és fonamental poder prendre un temps per treballar-ne el final. Hi ha un aspecte important que hem de tenir en compte, l'**elaboració del dol**; és a dir, el fet de poder oferir un espai per treballar els sentiments que el nen tingui entorn del final del tractament, de la separació. Una bona preparació d'aquest aspecte permet aprendre a conviure amb l'absència sense que això comporti un excessiu sofriment que desbordi i que signifiqui un risc per a la salut mental. Cal acceptar-ho des de la tranquil·litat. No es tracta de fer veure que res no ha passat, que la separació de l'objecte no ha tingut cap repercussió emocional; ni tampoc de quedar-se enganxat al dolor per l'absència, cosa que impediria poder viure el present i tenir un futur.

En el cas que ens ocupa, unes quantes sessions abans de la conclusió de la psicoteràpia, se li va començar a parlar a l'Àlex del final. Es poden utilitzar diferents instruments com a mitjà per facilitar fer present aquest final i treballar-lo. En aquesta ocasió, es va utilitzar un calendari.

L'Àlex demana emportar-se alguns dibuixos. Igual que a la sessió explicada anteriorment en la qual el nen, al final, em preguntava si jo estaria a la següent, és important treballar la idea que un es pot separar de l'altre emportant-se totes les experiències viscudes pel que fa a aquest altre, que el fet de no tenir la presència física no implica perdre a la persona per sempre. Aquesta persona pot quedar introjectada.

L'Àlex sempre ha estat un nen molt insegur en els seus vincles. Ha necessitat enganxar-se a les persones del seu entorn, fer-se molt present en tots els aspectes (físic, emocional...), perquè si no ho feia, sentia que ja no existia per a l'altre. El fet que pugui introjectar la gent li permet separar-se d'una forma més segura i estar més tranquil. Intento explicar-li a l'Àlex aquest procés, entenent també que vulgui emportar-se els dibuixos com a record del temps que hem estat junts.

D'altra banda, valoro tot el treball que ell ha fet a la teràpia, les seves aportacions (tant per mitjà dels dibuixos com del joc), les experiències compartides verbalment, que m'han permès conèixer i treballar el seu món interior. Valoro que hagi pogut anar enfrontant-se a les seves dificultats, als nusos emocionals no resolts.

Un dels factors que també han ajudat a veure el progrés de l'Àlex ha estat la producció de dibuixos, tant en quantitat com en qualitat. Va passar de pràcticament no dibuixar, amb què evitava afrontar una tasca davant la qual no se sentia segur, ni hàbil, etc., a poder fer molts dibuixos, variats i cada vegada millor elaborats. També s'ha vist una progressió quant al seu contingut, perquè cada vegada han expressat millor la part emocional del nen.

Un altre aspecte que cal destacar en els dibuixos és el color. L'Àlex ha passat de fer molts dibuixos amb llapis a pintar-los amb colors, la qual cosa es pot entendre com a símbol de vida, d'un to vital més alt, de poder tenir més experiències, d'una vida amb més matisos (colors), també més alegre. És un nen a qui les seves pors i inseguretats el limitaven a l'hora d'experimentar, d'obrir fronteres a noves experiències, i necessitava tenir l'entorn molt controlat. Tampoc no ha ajudat el context depressiu en el qual ha viscut. Malgrat això, per mitjà dels dibuixos mostra a una família amb la qual pot compartir més experiències, que té més recursos. De fet, a la realitat va ser així.

L'Àlex em pregunta si jo seguiré treballant al centre. Això em permet ocupar-me amb ell de dos aspectes: d'una banda, continuar elaborant el tema de la separació, i per una altra, donar-li dades que l'ajudin a situar-se millor i, en la mesura del possible, a aclarir incerteses.

Informo l'Àlex del que passa en els CDIAP, en el sentit que no es pot atendre a un pacient més enllà dels sis anys, però li explico que dins del centre hi ha un altre equip, al mateix edifici, que continua amb l'assistència (es tracta del Centre de Salut Mental Infantojuvenil, CSMIJ). Aclareixo que ell ja no neces-

sita una teràpia amb la mateixa freqüència, però sí l'ajuda d'un professional que pugui atendre'l de manera més espaciada en el temps per anar veient la seva evolució i assistir-lo en cas que necessiti ajuda.

L'Àlex vol més informació, saber qui l'atendrà. Li dic que de moment no ho sé, que la resposta se la podré donar una vegada acabat el seu temps en el CDIAP. Li parlo de la seva inquietud enfront de la incertesa del nou professional, però intento transmetre-li seguretat i confiança pel que fa al treball que realitzarà amb ell.

Resum

Al llarg d'aquest text, s'ha desenvolupat el cas clínic de l'Àlex, gràcies al qual es mostren aspectes que cal tenir en compte a les intervencions psicoterapèutiques realitzades des de la perspectiva de la psicologia dinàmica.

Per comprendre les finalitats de la indicació psicoterapèutica, prèviament s'ha exposat tot el procés diagnòstic: motiu de consulta, anamnesi, exploració psicològica i síntesi diagnòstica. Després s'ha mostrat la intervenció psicoterapèutica realitzada per mitjà de l'explicació de dues sessions clíniques.

Des del principi, el fil conductor del treball dut a terme amb l'Àlex ha estat el concepte bàsic i clau del **vinçle**. Així, s'ha analitzat com s'ha forjat des del seu inici de vida la relació emocional del nen amb els seus pares –els aspectes que han dificultat el seu progrés– per, amb la intervenció psicoterapèutica, ajudar-lo en la seva evolució personal, tant des del punt de vista cognitiu com emocional, i fer que pugui així establir relacions més sanes i satisfactòries amb el seu entorn.

Bibliografia

Cantavella, V., Miró, T., i Tarragó, R. (2006). *Desenvolupament i salut mental. El valor de l'atenció en la primera infància. Recull de textos del Dr. Francesc Cantavella Cerdà (1915-1997)*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.

Fillat, N. (2007). Factores relacionales de la evolución y sus trastornos. A E. Torras de Beà (comp.), *Normalidad, psicopatología y tratamiento en niños, adolescentes y familia*. Valls: Lectio Ediciones.

Tarragó, R. (2007). El bebé normal desde el punto de vista psicológico. A E. Torras de Beà (comp.), *Normalidad, psicopatología y tratamiento en niños, adolescentes y familia*. Valls: Lectio Ediciones.

Torras, E. (2010). De la psicoterapia a las intervenciones flexibles a medida y a los «elementos psicoterapéuticos». A A. Montaner i E. Torras de Beà (comps.), *Elementos psicoterapéuticos. De la primera entrevista al alta*. Valls: Lectio Ediciones.

